

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI**

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Literatura pentru copii în
publicațiile românești din perioada
interbelică**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. Patraș Antonio-Mihail

Doctorandă:

Diaconița T. Alexandra Ana-Maria

UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI
Școala Doctorală de Studii Filologice

ANUNȚ

La data de 11.07.2025, ora 12, în Seminarul „Al. Dima” doamna **DIACONIȚA T. ALEXANDRA ANA-MARIA** va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul „**Literatura pentru copii în publicațiile românești din perioada interbelică**”, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul **Filologie**.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte

Prof. univ. dr. **Leonte IVANOV**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător de doctorat

Prof. univ. dr. habil. **Antonio-Mihail PATRAȘ**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți

Prof. univ. dr. **Dorina Lăcrămioara PETRESCU**,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Prof. univ. dr. **Angelo MITCHIEVICI**, Universitatea „Ovidius”
din Constanța

C. S. I dr. **Adrian TUDURACHI**, Institutul de Lingvistică și
Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Filiala Cluj a Academiei
Române

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Cuprins

Argument 1	
Capitolul I. Preliminarii	7
I.1. Subgenuri	
paraliterare.....	10
I.2. Literatura pentru copii în critica europeană.....	14
I.3. „Vârsta de aur” a literaturii române. Interbelicul.....	18
I.3.1. Scrieri pentru copii (până) în perioada interbelică.....	22
I.4. Promotori ai lecturii în rândul publicului tânăr.....	29
I.4.1. Copilul ca receptor al literaturii	36
I.5. Procesul de alfabetizare a populației. Legi și reforme educaționale.....	39
Capitolul al II-lea. Tipuri de texte.....	46
II.1. Situația preliminară a abecedarelor.....	46
II.2. Manuale și cărți de scriere și citire.....	54
II.2.1. Th. D. Speranția, între educație și poveste: manuale și romane pentru copii.....	54
II.2.2. George Coșbuc și educația prin literatură: <i>Carte de citire</i> ca instrument pedagogic.....	63
II.2.3. Cezar Petrescu și <i>Cartea de citire</i>	70
II.3. Folclorul copiilor.....	74
II.3.1. Cântecele pentru copii	74
II.3.2. Colindele.	79
II.3.3. Ghicitoriile și jocurile de cuvinte.....	80
Capitolul al III-lea. Edituri de literatură pentru copii	84
Capitolul al IV-lea. Revistele pentru copii din perioada interbelică.....	95
IV.1. Direcții și directori. Constantin Mille și Stelian Popescu.....	96
IV.2. Revista „Dimineața Copiilor”.....	102
IV.2.1. Program și structură.....	102

IV.2.2. Colaboratori	121
IV.2.3. Ilustratori	130
IV.2.4. Aspecte tematice și ideologice.....	134
IV.3. Revista „Universul Copiilor”	144
IV.3.1. Program și structură.....	144
IV.3.2. Colaboratori	157
IV.3.3. Ilustratori	171
Capitolul al V-lea. Genuri și specii ale literaturii pentru copii	175
V.1. Genul liric.....	177
V.1.2. Poeziile pentru copii. Elena Farago.....	177
V.2. Genul epic.....	183
V.2.1. Narațiunea versificată. Radu Gyr.....	183
V.2.2. Fabula.....	189
V.2.3. Basmul	191
V.2.4. Nuvelele pentru copii ale lui Cezar Petrescu: rescriere și interpretare.....	195
V.2.5. Proza scurtă. Activitatea literară a lui Orest Tafrali.....	200
V.2.6. De la legendă la roman: <i>Genoveva de Brabant</i> în literatura pentru adolescenți	209
V.2.7. Robinsonada.....	225
V.2.8. Romanul pentru copii și tineret. Cazul <i>La Medeleni</i>	229
Capitolul al VI-lea. Banda desenată.....	236
VI. 1. Universul Hăplenilor în publicațiile interbelice și postbelice.....	241
Capitolul al VII-lea. Filmul și teatrul pentru copii. Marin Iorda și fenomenul „Haplea”.....	252
Capitolul al VIII-lea. Studii de caz.....	260
VIII.1. Octav Minar și Colecția „Povestind copiilor”	260
VIII.2. Constanța Hodoș. Literatura feminină și literatura pentru copii	264
VIII.2.1. Femei la răscruce. Proza feminină și feministă.....	268

VIII.2.2. Laitmotivul războiului. Romanul <i>Rodica</i> (1926)	275
VIII.2.3. Scurte <i>Amintiri din copilărie</i>	281
VIII.3. Smaranda Gheorghiu. Activistă, scriitoare, călătoare.....	284
VIII.3.1. Maica Smara, scriitoare de literatură pentru copii	289
VIII.4. Regine scriitoare: Carmen Sylva și Regina Maria.....	295
VIII.5. Romanele lui Nicolae Batzaria publicate și promovate în „Dimineața Copiilor”	305
VIII.5.1. <i>Răpirea celor două fete. Roman pentru copii și tineret</i> (1935)	306
VIII.5.2. Din lumea pisicilor: Mițu, Sosoi și Mimina.....	307
VIII.5.3. <i>Copilul crescut în peșteră</i> (1926).....	314
VIII.5.4. <i>Lir și Tibișir</i> (1934, 1943)	315
VIII.6. Romanele lui Nicolae Batzaria publicate și promovate în „Universul Copiilor”	318
VIII.6.1. <i>Inelul pierdut</i> (1943)	319
VIII.6.2. <i>Păpușica</i> (1938)	321
VIII.6.3. <i>În căutarea norocului</i> (1943)	323
VIII.6.4. <i>Tiriplic cel norocos. Poveste hazlie în versuri</i> (1942)	327
VIII.6.5. <i>Ștregărelul. Roman pentru copii și tineret</i> (1938)	328
VIII.6.6. <i>Copiii cu părul de aur și Scufița roșie în țara zânelor</i> (1941)	330
VIII.7. Concluzii asupra romanelor publicate de Nicolae Batzaria.....	331
Concluzii generale.....	334
Anexe.....	342
Bibliografie.....	451

Rezumat

Lucrarea de față propune analiza tipurilor de texte și a inițiativelor literare apărute într-un context socio-politic favorabil modernizării și sincronizării literaturii noastre cu literaturile occidentale. Cercetarea răspunde necesității de ilustrare a rolului literaturii pentru copii în contextul vast al istoriei literaturii române. Înregistrăm, în epocă, tendința istoricilor literari de a omite ori minimaliza contribuția unor scriitori (mai mult sau mai puțin) cunoscuți la dezvoltarea literaturii pentru copii. Încadrată, în genere, în categoria „literaturii de consum”, literatura pentru copii din perioada interbelică evocă universul animalier, propune învățături moralizatoare, educă și distrează publicul tânăr, prin texte în volum, benzi desenate, publicații săptămânale și evenimente comunitare (șezători, spectacole de teatru, activități în aer liber). Cu toate acestea, literatura pentru copii aparține, în egală măsură, și Literaturii (cu majusculă), odată cu interesul scriitorilor interbelici de a oferi textelor valoare estetică, limbaj expresiv și complexitate tematică, de seama scrierilor dedicate cititorilor maturi și, printre altele, a creațiilor apărute în străinătate. Succesul unui astfel

de demers a generat controverse în rândul teoreticienilor literari.

Teza este structurată în opt capitole orientate către cercetarea literaturii pentru copii în relație cu alte forme de exprimare artistică (radio, cinematografie, spectacole de teatru și șezători), în vederea demonstrării evoluției perioadei interbelice. În primul capitol am acordat o deosebită atenție teoriilor literare, prezentând binomul *literar-paraliterar* din perspectiva teoreticienilor autohtoni (Adrian Marino, Ion Manolescu, Ioana Drăgan), dar mai ales străini (Marc Angenot, Alain-Michel Boyer, Peter Burke etc.). Relevanța unui astfel de demers constă în problematizarea includerii literaturii pentru copii în sfera paraliteraturii, numită de unii teoreticieni și *subliteratură*. Cu toate acestea, în analizele subgenurilor paraliterare, literatura pentru copii este, deseori, omisă, ceea ce sugerează viziunea teoreticienilor asupra includerii ei în sfera Literaturii. Delimitările paraliterare au în vedere, inițial, producția și difuzarea de carte, care se răsfrâng și asupra cărților dedicate cititorilor tineri, alături de asocierea text-imagine, raportarea la un public restrâns, în formare. Diferite studii, aparținând unor autori ca Danielle Thaler și Alain Jean-Bart, Isabel Nières-Chevrel, Nathalie Prince, Denise Escarpit, în spațiul francez, și Mihaela Cernăuți-

Gorodețchi, Olga Morar, Hristu Cândroveanu, Horia Matei, în spațiul românesc, propun reinterpretări ale poziției literaturii pentru copii în sfera generală a literaturii, dar și ale subgenurilor ei, printre care se numără: abecedarele, cărțile cu activități, cărțile de povești, benzile desenate, romanele pentru tineri etc. Din punct de vedere tematic, literatura pentru copii respectă ipostazierea universului înconjurător al cititorilor – numit sugestiv de către Mariana Neț drept *atmosferă* – și etapele individuale de dezvoltare (copilăria, adolescența), deși, uneori, interferează cu teme specifice literaturii pentru adulți. O astfel de practică urmărește pregătirea cititorului pentru lecturile din perioada maturității. În vederea contextualizării evenimentelor literare din prima jumătate a secolului al XX-lea, am crezut necesar să prezentăm și inițiativele apărute la sfârșitul secolului al XIX-lea. Opiniile privind romanul, fie critice, fie favorabile, au generat dezbateri care se reflectă și în timpurile noastre. Poziționați într-un peisaj literar experimental, scriitorii de seamă ai perioadei interbelice au aspirat la o sincronizare cu literatura occidentală; în epocă, recunoașterea modernității romanului este definită de *o stare de așteptare*. Capitolul include, de asemenea, referințe la textele dedicate copiilor, predecesoare perioadei interbelice, cu scopul de a evidenția orientarea scriitorilor

către publicul reprezentat de micii cititori. Subiect și obiect în literatură, copilul dezvoltă anumite preferințe de lectură, generate de o serie de factori intrinseci (curiozitatea, ambiția) și extrinseci (familia, școala). Prin prezentarea unor texte cu substrat memorialistic, aparținând scriitorilor Ion Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, Ion Ghica, Nicolae Iorga, Victor Ion Popa, am avut în vedere interesul pentru limba română, ca rezultat al saturației învățării în limbă străină, al rolului cadrelor didactice și al sistemului de (re)utilizare a manualelor. Acestor factori li se adaugă și importanța amenajării unor spații de lectură și de vânzare de carte adecvate publicului tânăr – inițiativă semnalată în presa vremii la sfârșitul secolului al XIX-lea. Problematizarea preferințelor de lectură ale micilor cititori s-a dovedit a fi un alt aspect important al capitolului curent. Apropierea cititorului de creația literară se concretizează prin intermediul *atmosferei*, facilitând o lectură *de plăcere* ori *telică*, după considerentele teoretice ale lui Matei Călinescu.

Spre finele capitolului, am acordat o atenție deosebită proiectelor de dezvoltare a sistemului de învățământ românesc. Printre măsurile adoptate în vederea modernizării societății secolului al XX-lea se numără educarea populației, implementarea unor legi și reforme

destinate școlarilor înscriși în ciclul primar și secundar, din mediul rural sau urban, apariția unui număr semnificativ de manuale școlare, cărți de citire și abecedare (capitolul al doilea), dintre care cel mai reprezentativ se dovedește a fi *Metodă nouă de scriere și citire pentru uzul clasei I primară*, la alcătuirea căruia colaborează și Ion Creangă. De asemenea, în capitolul al doilea, am analizat materialele școlare propuse de Ioan Pop Florantin, Petru Șpan, G. Bogdan Duică, numite *noi metode*, și am semnalat pluralitatea audienței vizate (școlari, profesori, educatori), apariția desenelor și a ilustrațiilor ca mijloace de captare a atenției cititorilor și, mai ales, povestirile moralizatoare și indicațiile de scriere și citire. Am consacrat o mare parte a capitolului analizei materialelor școlare realizate de Th. D. Speranția, G. Coșbuc și Cezar Petrescu. Elaborate cu scopul de a suplimenta și diversifica materialele școlare, resursele propuse de scriitori se dovedesc a fi autentice, atât prin felul organizării materiei (anual), cât și prin împrumutul și adaptarea, în cazul *manualelor* lui Th. D. Speranția, a tehnicilor abordate de pedagogii străini. Colaborator la realizarea cărților de *citire* a fost și G. Coșbuc. Materialele sale au oferit sprijin cititorilor în procesul de asimilare, într-o formă ludică, a informațiilor despre religie, mediu înconjurător, gramatică, geografie și istorie. În paginile

cărților de citire am întâlnit și texte din literatura străină, menite să ofere cititorilor (tineri sau adulți) un material cât mai divers. În ceea ce privește *Cartea de citire*, semnată de Cezar Petrescu, este necesar să menționăm *rescrierea* ca practică recurentă a scriitorului; am recunoscut, în paginile sale, texte întrebuițate, ulterior, ca nuclee în creația romanelor de succes. Cu toate acestea, *Cartea de citire* conține și povestiri istorice, moralizatoare și hagiografice, organizate conform programei școlare din perioada interbelică. Ghicitorile și jocurile de cuvinte, cântecul de leagăn și colindele fac parte din sfera folclorului copiilor, având drept obiectiv dezvoltarea socială, emoțională și culturală a tinerelor generații. Prezentarea lor în lucrarea de față urmărește să ofere o perspectivă cuprinzătoare asupra creațiilor specifice universului infantil, adesea incluse în paginile de divertisment ale revistelor dedicate copiilor. Astfel, în vederea respectării și, implicit, a creării unui învățământ controlat, instituțiile ministeriale propun elaborarea de abecedare și manuale care să satisfacă necesitățile elevilor, conform pedagogilor vremii. Secolul al XX-lea, reprezentativ pentru schimbările politice, culturale și sociale, se remarcă printr-un proces de modernizare a sistemului educativ, având ca scop formarea și pregătirea tinerelor generații.

Mai mult, apărute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, editurile interesate de publicarea textelor dedicate publicului tânăr, în colecții specializate, ating recunoașterea editorială abia în perioada interbelică. Consemnată în capitolul al treilea, activitatea și strategia editorilor I. V. Socec, I. Hertz, Alcalay și, mai târziu, Mihail Drumeș, urmăresc îmbogățirea repertoriului literar prin promovarea scrierilor autorilor naționali și, în unele cazuri, străini. Unul dintre obstacolele întâmpinate de editurile vremii consta în critica adusă traducerilor de o presupusă calitate inferioară.

Deosebit de importante în epocă s-au dovedit a fi și publicațiile pentru copii. În debutul capitolului al patrulea, am propus o trecere în revistă atât a publicațiilor dedicate în totalitate copiilor, cât și a celor cu un conținut limitat. Revistele „Dimineața Copiilor” și „Universul Copiilor”, coordonate în perioade diferite de Nicolae Batzaria, ajung, sub condeul scriitorului, să se asemene tematic și structural, odată cu rescrierea unor romane, povestiri, dar, mai ales, prin preluarea personajului Haplea. Caracterul inovator al tezei reiese din analiza detaliată a celor două reviste, îndreptată asupra colaboratorilor, ilustratorilor și temelor abordate, care, deși provin din sfera copilăriei (familie, școală, prieteni ai lumii animaliere), conțin și inserții ideologice. Din punct de vedere al textelor scrise,

cele două publicații dețin un conținut variat și educativ, destinat, în prealabil, copiilor de vârste mici și mijlocii. Modalitatea prin care redacția se asigură de crearea unui material care să îndeplinească așteptările cititorilor constă în comunicarea directă cu publicul-țintă, prin întâlniri organizate la sedii, șezători și prin intermediul rubricilor specifice („Poșta redacției” sau „De vorbă cu cititorii”). Poeziile, repertoriile muzicale, poveștile, romanele în serial, benzile desenate distrează cititorii, fiind elaborate și promovate astfel încât să răspundă așteptărilor acestora. De altfel, contextul socio-politic al vremii contribuie atât la conturarea cadrului acțiunii, cât și la profilarea unor protagoniști patrioți, implicați în mișcările de apărare a țării (cu precădere în „Universul Copiilor”). Cameleonizarea identității scriitorului îndeplinește, în afara unui rol de protejare a propriului statut social și politic (date fiind pozițiile ocupate în instituțiile turcești), un rol de dezvoltator al literaturii pentru copii, prin rescrieri, adaptări, traduceri și creații proprii. Autoritatea și prestigiul celor două publicații interbelice, „Dimineața Copiilor” și „Universul Copiilor”, s-au reflectat prin păstrarea structurii și după plecarea lui Nicolae Batzaria de la conducerea lor.

În capitolul al cincilea, am urmărit elaborarea unei analize teoretice a genurilor și a speciilor literaturii pentru

copii, exemplificate prin texte (mai puțin) cunoscute, aparținând scriitorilor perioadei interbelice. Am ales, ca reprezentative pentru genul liric, poeziile pentru copii ale Elenei Farago. Lirica maternității și imaginarul copilăriei, postura ocrotitoare a mamei, universul miniatural conferă operei scriitoarei un caracter moralizator. În cazul genului epic, am propus spre analiză seria *Bimbirică*, semnată de Radu Gyr. Justificarea unei astfel de opțiuni reiese din sprijinul oferit de Elena Farago tânărului debutant Radu Gyr. Am observat faptul că, printr-un limbaj accesibil, scriitorul creează personaje care săvârșesc năzdrăvăanii, provocând amuzamentul cititorilor. În ceea ce privește fabula, am menționat importanța traducerilor scriitorilor Esop, Fedru sau La Fontaine în limba română. Scrierile lui Grigore Alexandrescu, unul dintre reprezentanții de seamă ai speciei, se regăsesc în manualele școlare de-a lungul mai multor generații. În secțiunea dedicată basmului, ne-am propus valorificarea interpretărilor din studiile teoretice recente, urmărind corespondența *colocare – noduri* într-o serie de texte aparținând lui Nicolae Batzaria, extrase din volumul *Povești de aur*. Din încercarea încadrării în perimetrii propuși de teorie reiese o problematică a scriiturii lui Nicolae Batzaria: fie limitarea expresivă, fie limitarea opțiunilor de traducere, dat fiind faptul că textele provin din

literatura universală. În ceea ce privește nuvela, am avut în vedere problematizarea fenomenului rescrierii în literatura pentru copii a lui Cezar Petrescu. Considerăm că un astfel de demers poate urmări atât o reevaluare critică favorabilă, cât și o receptare diferită din partea publicului. În demersul nostru exegetic, ne-am concentrat asupra nuvelor mai puțin cunoscute ale scriitorului, care au stat la baza romanului *Neghiniță*. Cunoscut pentru activitatea din domeniul istoriei și al arheologiei, Orest Tafrali surprinde prin scrieri didactico-moralizatoare, al căror personaj narator este Moș Vremelungă. Deși în număr redus, scrierile pentru copii ale lui Orest Tafrali interesează datorită faptului că oferă o nouă perspectivă asupra carierei istoricului român. Transpunerea legendei *Genoveva de Brabant*, în spațiul literar românesc, a reprezentat un alt subiect important în capitolul de față; odată cu analiza romanelor *Măria Sa, Puiul Pădurii* de Mihail Sadoveanu și *Genoveva de Brabant* de Nicolae Batzaria, am identificat elementele imaginarului românesc, transpuse în indicii spațio-temporali, cu scopul facilitării asimilării poveștii de către cititori. Dacă în romanul lui Nicolae Batzaria am semnalat un ritm narativ alert și accentuarea elipselor, în textul lui Mihail Sadoveanu, am remarcat complexitatea firului narativ – trăsătură reprezentativă pentru

superioritatea estetică a operei sadoveniene. Formă a romanului de aventuri, *robinsonada* propune rescrierea mitului lui Robinson Crusoe. În lucrarea noastră, am urmărit aspectele *robinsonadei* în textul lui Cezar Petrescu, *Pif-Paf-Puf*, al lui Nicolae Batzaria, *Mica Robinson sau Aventurile extraordinare ale unei fete* și, parțial, în primul volum al trilogiei lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*. În analiza de față s-a încercat menținerea unui cerc închis al demersului analitic, drept pentru care nu am luat în considerare și alte creații ale perioadei interbelice în care am fi putut întâlni *robinsonada*. Cel din urmă subiect propus în capitolul curent a vizat problematizarea romanului pentru copii și tineret. Am ales, ca exemplu, romanul *La Medeleni*, având în vedere receptarea textului de critica vremii și apartenența sa la domeniul literaturii pentru copii.

Ocupând un loc important în textele și publicațiile pentru copii din perioada interbelică, banda desenată se dovedește a fi o manifestare artistică definită prin *intermedialitate*. În capitolul al șaselea, dispunând de o serie de studii teoretice românești, elaborate de Dodo Niță și Alexandru Ciubotariu, Mihaela Ursa, Ion Manolescu, Mădălina Spătaru, ne-am propus să analizăm plurivalența universului celui mai cunoscut personaj din interbelic, și

anume Haplea, în câteva creații ale lui Nicolae Batzaria, *Călătoria lui Hăplișor cu balonul*, *Haplea la București* și *Coana Frosa*, ilustrate de Marin Iorda(che), Pascal Rădulescu și Pictorul Geo. Numit „fenomen” datorită circulației culturale (literatură, artă, teatru, film) în care apare, *Haplea* trece bariera timpului, rămânând în mentalul colectiv printr-o trăsătură reprezentativă, și anume plăcerea de a mânca. În vederea consemnării prezenței personajului după perioada interbelică, a fost necesară consultarea publicațiilor din comunism, care, în mod surprinzător, prezintă, prin scrierile lui Tudor Mușatescu, un Haplea cu deprinderi adaptate realităților vremii. Continuitatea profilului personajului în comunism urmărește să răspundă nostalgiei cititorilor care au crescut cu Haplea; considerăm că acest moment este ultima licărire a personajului în publicistica pentru copii. Ulterior, în perioada comunistă, Bulă devine o proiecție a lui Haplea, fiind construit pe baza unor trăsături și comportamente similare. Activitatea lui Marin Iorda, relevantă pentru subiectul de față, se reflectă la nivelul inițierii unor deprinderi de participare la viața culturală și educațională a populației. Cu sprijinul lui Victor Ion Popa, Marin Iorda pune bazele unui teatru pentru copii în provincie, ale cărui piese îl au drept protagonist pe însuși personajul de renume al epocii, Haplea. Astfel, în capitolul

al șaptelea, am subliniat, prin cercetarea presei vremii și a interviurilor artistului Marin Iorda, preocuparea pentru crearea unei oferte culturale, care să stimuleze gândirea și imaginația spectatorilor. Constrângerile impuse de contextul vremii (de ordin financiar, administrativ, material) au transformat această inițiativă într-o provocare, pe care Marin Iorda, alături de Victor Ion Popa, au reușit, prin adaptabilitate și ingeniozitate, să o gestioneze eficient.

În completarea demersului prezentat în teză, am avut în vedere, în prima parte, prezentarea activității literare și editoriale ale unor scriitori interesați să contribuie la îmbogățirea literaturii pentru copii din perioada interbelică. Am observat că, prin Colecția „Povestind Copiilor”, Octav Minar s-a refugiat în organizarea creațiilor dedicate publicului tânăr, cu scopul de a le forma gustul pentru lectură, printr-un limbaj ușor de asimilat. Editate de către librăria Socec, volumele au fost dedicate în mare parte scriitorilor autohtoni și vândute la un preț accesibil. Prin includerea activității scriitorului în lucrarea de față, am urmărit contribuția sa la dezvoltarea literaturii pentru copii, precum și viziunea editurii Socec, cunoscută pentru interesul acordat publicării de texte pentru tineret. Scriitoarele Constanța Hodoș și Smaranda Gheorghiu participă la mișcările de emancipare ale femeii, dovedind un

interes semnificativ și pentru literatura feministă a epocii. În cazul romanului pentru copii al Constanței Hodoș, *Rodica*, am urmărit ipostaza războiului în lupta de salvare a sinelui și a patriei, precum și descrierea realistă a cadrului acțiunii. Atrasă de inovație și schimbare, Smaranda Gheorghiu implementează în spațiul românesc măsurile educative observate în țările străine. Parcurgând câteva creații pentru copii ale scriitoarei, am urmărit felul în care sunt transmise bunele practici sociale și de instruire ale micilor cititori despre lumea înconjurătoare. De asemenea, având în vedere și textele din paginile revistelor pentru tineret, menite să trezească patriotismul și sensibilitatea cititorilor, am considerat că, alături de literatura feminină, Smaranda Gheorghiu oferă societății finalului de secol XIX și începutului de secol XX o operă complexă, plurivalentă. Din dorința de a extinde consemnarea activității scriitoarelor de literatură pentru copii, am ales să prezentăm activitatea lui Carmen Sylva și a Reginei Maria, interesate de educarea micilor generații înaintea și în timpul perioadei interbelice. Chestionate asupra autenticității lor, scrierile celor două suverane transmit valori fundamentale, precum bunătatea, curajul și empatia, reinterpretează mituri folclorice și, mai ales, evocă starea politică a vremii prin sugestii despre război și prin portretizarea eroilor săi.

Astfel, în subcapitolul dedicat reginelor, am subliniat preluarea moștenirii literare lăsate de Carmen Sylva, de către Regina Maria ca expresie a rolului de suverană, interesată de educarea și sporirea bagajului literar al tinerelor generații. În ultimul rând, în acest capitol am analizat câteva dintre romanele lui Nicolae Batzaria, publicate sau promovate în paginile revistelor „Dimineața Copiilor” și „Universul Copiilor”, particularizând autenticitatea creațiilor și includerea lor în sfera literaturii de consum. Semnalând intenția scriitorului de a sensibiliza și instrui cititorii, am creat o clasificare bazată pe plasarea acțiunii romanelor în patru rame: basmul rescris, contextul socio-politic și migrația populației, lumea animalieră și aventurile copilăriei. Diversității tematice i se adaugă și numeroasele pseudonime utilizate, interpretate ca *alter-ego*-uri ale scriitorului, îmbinarea basmului cu fantezia modernă, accesibilitatea limbajului, umorul, ludicul, dar și structura captivantă a poveștilor, au contribuit, prin sistemul editorial favorabil, la includerea creațiilor lui Nicolae Batzaria în sfera literaturii de consum.

Anexele incluse în lucrarea de față îndeplinesc rolul unei istorii literare în imagini. Extrase, cu precădere, din volumele și publicațiile interbelice, anexele propun evidențierea practicilor de promovare și receptare a

literaturii pentru copii, adesea în raport cu situația politică, socială și culturală a țării. O mare parte din documentele de sprijin ale tezei prezintă evoluția și programele celor două reviste pentru copii, „Dimineața Copiilor” și „Universul Copiilor”. Prin acest demers am urmărit impactul de durată al programelor implementate de directorii publicațiilor, în special de Nicolae Batzaria, precum și creativitatea strategiilor de captare a micilor cititori în vederea formării obiceiului de lectură și a îmbogățirii cunoștințelor. De asemenea, am valorificat eforturile unor ilustratori, graficieni, traducători, care au sprijinit dezvoltarea revistei și, implicit, a literaturii pentru copii în perioada interbelică. Haplea, *prototip al țăranului român* în opinia istoricului de benzi desenate Dodo Niță, își face apariția în „Pagina Copiilor” din ziarul „Dimineața”, sub condeul lui Maței Gradu. Ulterior, năzdrăvăniile personajului vor fi prezentate de Nicolae Batzaria în revistele „Dimineața Copiilor” și „Universul Copiilor”, beneficiind de sprijinul ilustratorilor Marin Iorda, Geo, Gusty și Pascal Rădulescu. Devotamentul artistic al colaboratorilor contribuie atât la crearea identității vizuale a Hăplenilor, cât și la popularizarea scrierilor și a evenimentelor ce îi au drept protagoniști. De altfel, am considerat a fi importante benzile desenate, invitațiile la serbările de tineret, copertele și

promovările de carte din cuprinsul publicațiilor, jocurile distractive, concursurile, modalitățile de premiere a școlarilor silitori din țară, îndemnul de aderare la diverse asociații de tineret etc. Mai mult, anexele reflectă dimensiunea ideologică și propagandistică a epocii, odată cu prezența reprezentanților politici și a tematicii războiului în paginile celor două reviste pentru copii.

În cele din urmă, considerăm că am îndeplinit obiectivele formulate în argumentul prezentei teze de doctorat, apelând la un demers exegetic complex, multidisciplinar, în scopul demonstrării importanței literaturii pentru copii și a publicațiilor interbelice în contextul istoriei literaturii noastre. Dat fiind faptul că există suficiente studii despre literatura pentru copii în perioada comunistă, sugerăm, ca o posibilă continuare a cercetării, analiza publicațiilor editate de Mariana Brăescu în anii 2000, intitulate „Draga mea” și „Draga mea pentru copii”. De asemenea, considerăm o necesitate reeditarea unor texte pentru copii publicate în revistele interbelice, generată atât de procesul de recuperare a unor scriitori români, plasați în penumbră de către istoricii și criticii literari, cât și de relevanța tematică și educativă a scrierilor în vederea formării cititorului contemporan.

Bibliografie selectivă¹

A. Corpus de texte din literatura română

- Batzaria, Nicolae (Moș Nae), *Copiii cu părul de aur și Scufița Roșie în Țara Zânelor*, Editura Ziarului Universul, București, (f.a.).
- Batzaria, Nicolae (Moș Nae), *Noile pățanii ale lui Haplea*, desene de Geo și Gusty, Editura Adevărul, București, (f.a.).
- Batzaria, Nicolae (Moș Nae), *Ștreqăreleu. Roman pentru copii și tineret*, Editura Universul, București, 1938.
- Batzaria, Nicolae (Moș Nae), *Tiriplic cel norocos. Povestire hazlie în versuri*, Editura Universul, București, 1942.
- Batzaria, Nicolae (Moș Nae), *Coana Frosa. Viața și aventurile ei*, Editura Universul, București, 1943.
- Batzaria, Nicolae, *Copilul crescut în peșteră*, Editura Ancora, București, 1928.
- Batzaria, Nicolae, *Darul zânei*, Editura Garamond-Junior, București, 1999.
- Batzaria, Nicolae, *Genoveva de Brabant*, Editura Imago, Sibiu, 1993.
- Batzaria, Nicolae, *Haplea la București*, Editura ALLFA, București, 2002.
- Batzaria, Nicolae, *Inelul pierdut*, Editura Universul, București, (f.a.).
- Batzaria, Nicolae, *În căutarea norocului*, Editura Universul, București, 1943.
- Batzaria, Nicolae, *În căutarea norocului*, Editura Universul, București, 1992.
- Batzaria, Nicolae, *Lir și Tibișir*, Editura Adevărul, București, 1934.

¹ Lista completă a resurselor bibliografice poate fi consultată în teza aferentă.

- Batzaria, Nicolae, *Lir și Tibișir*, Editura Universul, București, 1943.
- Batzaria, Nicolae, *Mica Robinson. Aventurile extraordinare ale unei fete*, Editura Transpres, Sibiu, 1992.
- Batzaria, Nicolae, *Mimina. Scrisorile unei pisici*, Editura Junimea, Iași, 1997.
- Batzaria, Nicolae, *Mițu Mițșor lui Sosoi Sosolici. Minunatele întâmplări a doi pisoi*, Tipografia Lupta N. Stroilă, București, 1929.
- Batzaria, Nicolae, *Păpușica*, Editura Universul, București, 1938.
- Batzaria, Nicolae, *Pășniile și năzdrăvăniile lui Haplea*, Editura Andreas, București, 2024.
- Batzaria, Nicolae, *Răpirea celor două fete. Roman pentru copii și tineret*, Editura Adevărul S.A., București, 1935.
- Cazimir, Otilia, *Albumul cu poze*, Editura Tineretului, București, 1967.
- Cazimir, Otilia, *Grădina cu amintiri și alte schițe*, Editura Cartea Românească, București, 1929.
- Gyr, Radu, *Baba Cloața Cotoroața*, Seria „Povestiri pentru copii cuminți”, Editura EX PONTO, Constanța, (f.a.).
- Gyr, Radu, *Bimbirică automobilist*, Poveste hazlie în imagini, Editura EX PONTO, Constanța, 1998a.
- Gyr, Radu, *Bimbirică aviator*, Poveste hazlie în imagini, Editura EX PONTO, Constanța, 1998c.
- Gyr, Radu, *Bimbirică în lună*, Poveste hazlie, Editura EX PONTO, Constanța, 1998b.
- Hodoș, Constanța, Rodica. *În vârtejul războiului*, Editura Librăriei Socec&Co., București, 1926.
- Maria, Regina României, *O poveste de Crăciun*, ilustrații de Raluca Tudor, traducere din limba engleză de Adina Mihaela Eros, Editura Neverland, București, 2021.

- Minar, Octav, *Caragiale – Povestind copiilor*, Editura Librăriei Socec&Co., București, f.a.
- Minar, Octav, *Coșbuc – Povestind copiilor*, Editura Librăriei Socec&Co., București, f.a.
- Petrescu, Cezar, *Cocârț și Bomba atomică*, Editura Universal Dalsi, București, 1995.
- Petrescu, Cezar, *Iliuță copilul*, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, București, 1939.
- Petrescu, Cezar, *Năluca*, Editura Ion Creangă, București, 1981.
- Petrescu, Cezar, *Neghiniță*, Editura Tineretului, București, 1958.
- Petrescu, Cezar, *Omul de zăpadă*, ediție revăzută, Editura Junior Club, București, 1994.
- Petrescu, Cezar, *Pif-Paf-Puf*, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, București, 1941.
- Sadoveanu, Mihail, *Măria Sa, Puiul Pădurii*, Editura Ion Creangă, București, 1970.
- Smara, *Mătușica Dița. Povești, poezii și istorioare morale pentru copii*, Editura Cultura Românească, București, 1927.
- Speranția, Th. D., *Chițibuș cel drăguț: povestiri pentru copii*, Editura Cultura Românească, București, 1929.
- Speranția, Th. D., *Sar și Ionel*, Editura Librăriei Socec, București, 1920.
- Tafrali, Orest, *Povestirile lui Moș Vremelungă*, Editura Ziarului Universul, București, 1937.
- Teodoreanu, Ionel, *La Medeleni*, vol. I, Editura Litera, București, 2009.

B. Periodice de bază

- „Dimineața Copiilor” (1924-1941)
- „Universul Copiilor” (1925-1945)

Referințe critice

A. În volume

- Alexandru, Ecaterina, *Romanul pentru copii și tineret în perioada comunistă (1948-1971)*, coordonator Prof. univ. dr. habil. Angelo Mitchievici, Universitatea „Ovidius” din Constanța, Școala Doctorală de Științe Umaniste, Constanța, 2022.
- Angenot, Marc, *Le roman populaire. Recherches en paralittérature*, Les Presses de l'Université du Québec, Québec, 1975.
- Bâldea, Elena, *Esențe armânești sau despre Nicolae Batzaria. Pe urmele lui „Moș Nae” într-un periplu de excepție pe tărâm valah*, coordonator Prof.univ.dr. Maria-Ana Tupan, Universitatea „1 decembrie 1918” Alba Iulia, Școala Doctorală de Filologie, Alba-Iulia, 2017.
- Boyer, Alain-Michel, *Les paralittératures*, Édition Armand Colin, Paris, 2008.
- Burke, Peter, *Popular Culture in Early Modern Europe*, Publisher Harper Torchbooks, London, 1978.
- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti*, Editura Humanitas, București, 2017.
- Cândroveanu, Hristu, *Literatura română pentru copii*, Editura Albastros, București, 1988.
- Cernat, Paul, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Editura Art, 2009.
- Cernăuți-Gorodețchi, Mihaela, *Literatura pentru copii. Sinteză critică*, Editura Universitas XXI, Iași, 2008.
- Chimet, Iordan, *Eroi, fantome, șoricei*, Editura Meridiane, București, 1970.
- Cornea, Paul, *Regula jocului. Versantul colectiv al literaturii: concepte, convenții, modele*, Editura Eminescu, București, 1980.
- Drăgan, Ioana, *Romanul popular în România. Literar și paraliterar*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

- Escarpit, Denise, *La littérature d'enfance et de jeunesse*, Presses Universitaires de France, Paris, 1981.
- Fondanèche, Daniel, *Paralittératures*, Édition Vuibert, Paris, 2005.
- Gafița, Mihai, *Cezar Petrescu*, Editura pentru Literatură, București, 1963.
- Gavrilă, Adriana-Georgiana, *Mihail Drumeș – Studiu monografic*, coordonator Prof. univ. dr. Eugen Negrici, Universitatea din București, Școala Doctorală de Filologie, București, 2021.
- Góes, Pimentel Lúcia, *A aventura da literatura para criança*, Comp. Melhoramentos de São Paulo, São Paulo, 1990.
- Goia, Vistian, *Literatura pentru copii și tineret – pentru institutori, învățători și educatoare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003.
- Khéde, Salomão Sonia, *Personagens da literatura infanto-juvenil*, Editora Ática, São Paulo, 1986.
- Knowles, Murray, Mamkjaer, Kirsten, *Language and Control in Children's Literature*, Publisher Routledge, London, 1996.
- Lovinescu, E., *Critice. Ediție definitivă*, vol. 5, Editura Ancora, București, 1928.
- Lovinescu, E., *Memorii (1900-1916)*, vol. I, Editura Cugetarea, București, 1931a.
- Lovinescu, E., *Memorii (1916-1930)*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1931b.
- Lovinescu, E., *Memorii. Portrete și scene din viața literară*, vol. III, Editura Adevărul, București, 1931c.
- Manolescu, Ion, *Benzile desenate și canonul postmodern*, Editura Cartea Românească, București, 2011.
- Manolescu, Nicolae, *Sadoveanu sau utopia cărții*, Editura Eminescu, București, 1976.

- Maria José Palo, M. R., *Literatura infantil. Voz de criança*, Editora Ática, São Paulo, 1986.
- Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură, Secolul XX, Partea III, vol. 5*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
- Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură, Vol. 3, Secolul 20*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
- Martin, Marie-Claire, Martin, Serge, *Quelle littérature pour la jeunesse?*, Collection « 50 questions », Éditions Klincksieck, Paris, 2009.
- Matei, Horia, *Literatura și fascinația aventurii*, Editura Albatros, București, 1986.
- Mitchievici, A., Stanomir, I., *Teodoreanu reloaded*, Editura Art, București, 2011.
- Morar, Olga, *Literatura română pentru copii până la 1940*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2009.
- Neț, Mariana, *O poetică a atmosferei. Rochia de moar*, Editura Univers, București, 1989.
- Nières-Chevrel, Isabelle, *Introduction à la littérature de jeunesse*, Collection « Passeurs d'histoire », Éditeur Didier Jeunesse, Paris, 2009.
- Perpessicius, *Mențiuni critice*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2002.
- Prince, Natalie, *La littérature de jeunesse. Pour une théorie littéraire*, Édition Armand Colin, Paris, 2010.
- Spiridon, Monica, *Sadoveanu. Divanul înțeleptului cu lumea*, Editura Albatros, București, 1982.
- Strinati, Dominic, *An Introduction to Theories of Popular Culture*, Publisher Routledge, New York & London, 2004.
- Thaler, Danielle, Jean-Bart, Alain (2002). *Les enjeux du roman pour adolescents: roman historique, roman-miroir, roman d'aventures*, Édition L'Harmattan, Paris, 2002.

- Tucan, Dumitru, *Teoria literaturii. Perspective istorice și analitice asupra textului literar*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2018.
- Ursa, Mihaela, *Indisciplina ficțiunii. Viața de după carte a literaturii*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2022.
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Orizonturi, București, 2010.
- Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2011.
- Wellek, René, A. W., *Theory of Literature*, Publisher Harcourt, Brace and Company, New York, 1949.

B. În periodice

- Angenot, Marc, *Qu'est-ce que la paralittérature ?*, « Études littéraires », volume 7, numéro 1, Département des littératures de l'Université Laval, avril 1974, p. 9-22.
- Anghelescu, Mircea, *Smara*, „România literară – Gazeta literară”, iulie-septembrie 2021, Anul 53, Nr. 36, 27.08.2021, p. 18.
- Atanasiu, Eugen, *Filmul „Haplea” și pioneratul animației românești*, Revista „Magazin”, Anul 12, Nr. 552, București, 1968, p. 5.
- Baghiu, Ștefan et al., *Geografia romanului românesc (1901-1932): Străinătatea*, Revista „Transilvania”, Nr. 10, Sibiu, 2020, p. 1-11.
- Batzaria, Nicolae, *Numărul 500 din „Dimineața Copiilor”*, Ziarul „Adevărul”, Anul 47, Nr. 15237, București, septembrie 1933, p. 2.
- Băilă, Ion, *Literatura pentru copii. „Haplea” de N. Batzaria în Revista „Societatea de mâine”*, Anul III, N-rele 49-50, Cluj, 5/12 decembrie 1926, p. 766.

- Bessonnat, Daniel, *Deux ou trois choses que je sais de la réécriture*, « Pratiques: linguistique, littérature, didactique », no. 105-108, 2000, p. 5-22.
- Bodiștean, Florica, *Rescrierea pentru copii: limite și provocări tematic-discursive*. Colecția „Save the Story”. *Studiu de caz*, Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Științe Filologice”, LX, Timișoara, 2022, p. 77-103.
- Borza, C., Goldiș, A., Tudurachi, A., *Subgenurile romanului românesc. Laboratorul unei tipologii*, Revista „Dacoromania Litteraria”, Anul VII, Cluj-Napoca, 2020, p. 205-220.
- Caraiman, Carmen, *A Concise Presentation of the First Literary Magazines Published by Women Writers in Romania between 1878 – 1947*, CKS 2014 ebook, 2014, p. 958-964.
- Cazaban, Al., *Tipărituri pentru copii*, Revista „Viitorul”, Anul 17, Nr. 4791, București, februarie 1924, p. 1.
- Călinescu, G., *Fișe literare* în Revista „Însemnări literare”, Anul 5, Nr. 1, Iași, 1940, p. 37-43.
- Christu, Vasile, *Literatura cultă la Aromâni*, Revista „Societatea de mâine”, Anul XIV, no. 3, București, iulie-august-septembrie 1937, p. 109-111.
- D., T., *Lectura celor mici*, Ziarul „Dimineața”, Anul XXIII, Nr. 7252, București, februarie 1927, p. 1.
- Danset-Léger, Jacqueline, *Réactions d'enfants au style des images de la littérature enfantine: la question du réalisme*, Revue Bimestrielle « Enfance », tome 29, no. 3, Paris, 1976, p. 287-308.
- Fărnuș, Ioan, *Întoarcerea la bătălia pentru roman. Teorii despre roman în spațiul cultural românesc interbelic*, Revista „Transilvania”, Nr. 8, Sibiu, 2022, p. 33-41.
- Mitchievici, Angelo, *Banda desenată și arcanele ei*, Revista „Transilvania”, Nr. 8, Sibiu, 2014, p. 38-41.